

становится обучаемый. Стратегия и тактика обучения определяется на основе всё более тонкого учёта индивидуальности студента, реализации его способностей в нетривиальных учебных ситуациях.

Ключевые слова: активное обучение; мотивация; познавательная активность; эффективность обучения.

Garuyeva I. V. Activization Methods of Cognitive Activity in the Process of Mastering Foreign Language and Efficiency Criteria of Their Use

Modern conceptions of active teaching foreign languages in non-linguistic high schools have been considered in the article. Criteria to evaluate the efficiency of active methods use have been worked out through the most competent views on the state and perspectives for methodology of active teaching foreign language in non-linguistic high-schools. It was concluded that the development of active teaching methods changes the interaction with all the parts of teaching process. Relations between separate parts of teaching process become more complicated due to the activation of feedback mechanisms, and in this case a student (a pupil) more often becomes the subject of creativity. To form strategy and tactics of teaching process it's necessary to take more into account student's individuality, his or her abilities' realization in non-trivial learning situations. The table of criteria for evaluating the effectiveness of active methods of teaching foreign languages is given. The foreign experience and the author's own researches are involved.

Key words: active teaching, motivation, cognitive activity, teaching efficiency.

Стаття надійшла до редакції 08.02.2013 р.

Прийнято до друку 26.04.2013 р.

Рецензент – к. п. н., доц. Ломако Л. І.

УДК 378.147:811.111:00

Н. І. Дичка

ЗМІСТ НАВЧАННЯ АГЛОМОВНОГО ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОГО ПИСЬМА МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ З КОМП'ЮТЕРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Процеси модернізації вищої технічної освіти України, входження її в європейський освітній простір, розширення міжнародних зв'язків спрямовані на підготовку фахівців вищої кваліфікації. У цьому аспекті, соціальним замовленням держави є підготовка висококваліфікованих фахівців з комп'ютерних спеціальностей, які володіють англійською мовою на міжкультурному рівні (B2, B2+ „незалежний користувач”) [5]. Виникає

потреба в конкретизації змісту навчання англomовного професійно-орієнтованого письма.

Проблема визначення змісту професійно-орієнтованого навчання англійської мови відображена у працях таких дослідників: К. Кеннеді і Р. Боліто, П. Робінсон, Т. Хатчінсон, А. Вотерз, Т. Дадлі-Еванс, М. С. Ст. Джон, О. Б. Тарнопольського, О. Б. Беляєвої. Всі вони підкреслюють важливість соціального замовлення і пропонують розпочинати викладання мов із з'ясування потреб, мотивів і здібностей студентів, підбирати навчальні матеріали, які відповідають потребам групи студентів. Такий підхід відповідає Загальноєвропейським Рекомендаціям з мовної освіти. Лише з урахуванням цього навчання відповідає реальним професійним потребам студентів [1]. Однак зміст навчання професійно-орієнтованого письма студентів з комп'ютерних спеціальностей визначений недостатньо повно, враховуючи сучасні вимоги до фахівців.

Метою статті є окреслити мовні потреби майбутніх бакалаврів з комп'ютерних спеціальностей, визначити мету навчання та охарактеризувати компоненти змісту навчання англomовного професійно-орієнтованого письма.

У результаті вивчення освітньо-кваліфікаційних характеристик (ОКХ) [3] та освітньо-професійних програм (ОПП) [4], проведеного опитування студентів комп'ютерних спеціальностей стосовно їх професійних потреб у англomовному письмі, було визначено, що надзвичайно необхідним для них є формування і розвиток вмінь писати технічне завдання (ТЗ) до програмної розробки. Ми розуміємо під технічним завданням до програмної розробки – вихідний документ (згідно стандарту IEEE -830), що визначає вимоги і порядок створення (розвитку або модернізації) програмного продукту, відповідно до якого проводиться його розробка і приймання при введенні в дію.

Згідно державних стандартів і навчальної програми англійська мова для професійного спрямування (АМПС) головною метою навчання професійно-орієнтованого англomовного письма студентів-бакалаврів технічного ВНЗ є розвиток таких комунікативних мовленнєвих компетенцій як: мовленнєва, лінгвосоціокультурна, мовна і навчально-стратегічна [5]. Компоненти змісту навчання доцільно визначати згідно названих компетенцій.

Беручи до уваги точки зору науковців І. Л. Бім, С. Ю. Ніколаєвої, які вважають, що компоненти змісту навчання охоплюють два аспекти: предметний і процесуальний, розглянемо предметний та процесуальний аспекти змісту навчання професійно-орієнтованого англomовного письма студентів комп'ютерних спеціальностей. Предметний аспект змісту навчання тісно пов'язаний з процесуальним аспектом. До процесуального аспекту відносимо навички, вміння, знання, виконання вправ для формування у студентів іншомовної комунікативної компетенції (ІКК), які визначаються відповідно до цілей навчання і предметного аспекту.

Перший компонент предметного аспекту змісту навчання повинен забезпечувати формування першого складника іншомовної комунікативної компетенції (ІКК) – мовленнєвих компетенцій [2; 5]. Нагадаємо, що мовленнєва компетенція – це володіння способами формування і формулювання думок за допомогою мови, яка забезпечує можливість здійснити мовленнєву дію, тобто реалізувати комунікативний намір [2, с. 4]. Тобто складниками першого компоненту змісту є: 1) сфера спілкування, способи, види спілкування, функції, ситуації; 2) комунікативні цілі і наміри; 3) теми, проблеми і тексти.

Розуміючи під сферою спілкування взаємопов'язаний комплекс ситуацій і тем спілкування, обумовлених потребами студентів [2; 5], у нашому дослідженні сфера спілкування – професійно орієнтована (сфера комп'ютерної та програмної інженерії – створення програмної розробки). На аудиторних заняттях зі студентами використовуються три способи спілкування: інтерактивний (взаємодія „студент-викладач”, „студент-студент”, „студент-комп'ютер”), перцептивний (студенти сприймають один одного як особистостей, порадників), інформаційний (студенти обговорюють різні професійні аспекти, обмінюючись думками у письмовому вигляді). Тобто у навчальному процесі спілкування відбувається як в писемному так і усному вигляді. Комунікативна функція написання ТЗ до програмної розробки – це повідомлення про програмний продукт.

Комунікативно-мовленнєва ситуація для написання англomовного ТЗ до бакалаврського проекту обумовлена створенням студентами власних програмних розробок. Чинниками ситуації є: обставини дійсності, в яких відбувається комунікація, стосунки між комунікантами, мовленнєвий намір (комунікативний намір), реалізація акту спілкування. Комунікація може відбуватися за декількох обставин дійсності. Перша обставина – створення ТЗ до бакалаврського проекту, де викладач виступає у ролі замовника чи керівника проекту, а студент у ролі розробника ТЗ. Інша обставина дійсності – створення ТЗ до замовленого програмного продукту на фірмі, підприємстві чи в компанії. Отже, комунікативним наміром створення ТЗ є мисленнєве передбачення учасниками комунікації (розробником ТЗ і замовником) бажаного для них результату.

Оскільки студенти комп'ютерних спеціальностей вперше складають ТЗ до власного бакалаврського проекту (перелік тем кваліфікаційних робіт надає профільна кафедра), тема ТЗ відповідає темі кваліфікаційної роботи, пов'язана з профільними предметами, відповідає ОКХ, тісно пов'язана з інтелектуальною діяльністю майбутнього фахівця з комп'ютерних спеціальностей, узгоджується з викладачами профільних дисциплін, тобто керівниками бакалаврських проектів. Теми повинні носити проблемний характер. Створення ТЗ до програмної розробки – це проблемне завдання, яке орієнтує студентів на вирішення проблеми – визначити вимоги до певного програмного продукту та задовольнити замовника, що й стимулює їх до певних дій. Тому текст ТЗ є продуктом мовленнєвого висловлювання,

який містить необхідну для передачі інформацію, організовану у смислову і структурну єдність мовного рівня B2, B2+. Зразками для написання студентами ТЗ служать автентичні тексти, адаптовані до їх потреб з урахуванням їх рівня володіння мовою. Відповідно до специфіки професійно-орієнтованих сфер, комунікативно-мовленнєвих ситуацій, пов'язаних із навчанням письма у студентів комп'ютерних спеціальностей потрібно розвинути такі мовленнєві вміння: відбирати стандарти з теми; узагальнювати й синтезувати ідеї з різних типів текстів (статей, проектів); писати деталізований текст (опис програмного продукту), ураховуючи аудиторію і мету; планувати й логічно упорядковувати ідеї; організовувати текст ТЗ як послідовність розділів з їх заголовками та підзаголовками; користуватись логічними сполучниками для поєднання абзаців у єдиний текст; писати структурований текст (вступ / основну частину / примітки); інтерпретувати таблиці, схеми, де описуються варіанти використання функцій програми (use cases), фіксувати й письмово викладати вимоги до програмного продукту; стисло, логічно викладати дані, структурувати ідеї, враховувати головну і другорядну інформацію; коректно робити посилання, укладати номерний показник до тексту; виправляти й вичитувати роботу [5, с. 10]. Вважаємо, що згідно потреб студентів комп'ютерних спеціальностей для подальшої професійної діяльності необхідно додати вміння: редагувати та оцінювати ТЗ, оформлювати ТЗ відповідно вимог міжнародних стандартів IEEE. Для здатності студента реалізувати мовленнєві дії, вони повинні набути певних знань: спеціальної сфери знань (програмування, стандартів тощо); мовні знання (як написати ТЗ).

Другий компонент змісту навчання пов'язаний з формуванням у студентів бакалаврів лінгвосоціокультурної компетенції, яка складається з: соціолінгвістичної, соціокультурної, соціальної. Соціолінгвістична компетенція – здатність студентів здійснювати вибір мовних форм для професійно-орієнтованих текстів, використовувати їх і перетворювати до контексту, а також усвідомлювати зв'язки між мовами (англійська – українська) [2, с.6]. Формування соціокультурної компетенції передбачає забезпечення студентів навчальним матеріалом, дозволяє їм набути знань про стандарти та вимоги до написання технічних документів (на прикладі ТЗ до програмної розробки) англійськомовних країн, знання відмінностей поведінки в професійному середовищі двох культур, знання семантичних особливостей слів і виразів науково-технічного підстилю.

Соціальна компетенція – це здатність вступати в комунікативні стосунки з іншими людьми, орієнтуватися у соціальній ситуації і керувати нею [2, с. 6]. У нашій методиці навчання професійно-орієнтованого письма соціальна компетенція виражається у здатності студентів вступати в комунікативні стосунки один з одним, з викладачем англійської мови, викладачами профільних предметів.

Тому складниками другого компоненту змісту навчання є лінгвосоціокультурний матеріал (країнознавчий і лінгвокраїнознавчий) та соціальні ситуації. Введення лінгвосоціокультурного компоненту змісту

навчання сприяє розвитку особистості студента, ознайомленню з соціокультурною інформацією. До лінгвосоціокультурного матеріалу відносять безеквівалентну і фонову лексику. У студентів потрібно формувати навички оперування лінгвосоціокультурним матеріалом та розвивати вміння: відрізнити культуру створення ТЗ в професійному англomовному середовищі від україномовного; знаходити відмінності культури поведінки в професійній (комп'ютерній) сфері в Англії та Україні; вступати у соціальні ситуації і керувати ними; взаємодіяти у типових професійних ситуаціях під час написання ТЗ.

Третій компонент змісту навчання професійно-орієнтованого письма пов'язаний з формуванням у студентів мовних компетенцій. Мовна (лінгвістична) компетенція – здатність студента практично користуватися мовною системою відповідно до норм конкретної мови і культури на основі набутих знань про рівневу структуру цієї системи та усвідомлення особливостей мовних явищ [2, с. 7]. Складниками третього компоненту змісту навчання є мовний матеріал, притаманний ТЗ до програмної розробки – лексичний, граматичний та для навчання техніки письма.

Отже, мовні знання включають: лексичні одиниці, граматичні структури, пунктуацію, орфографію, що є необхідними для продукування тексту науково-технічного підстилю, властиві професійно-орієнтованому письму. Відповідно до третього компонента процесуального аспекту змісту правомірно віднести мовленнєві навички, які охоплюють лексичні, граматичні і техніки письма. Перерахуємо кожні з них. До лексичних навичок відносимо: навички вживати спеціальну термінологію (*special terminology*), використовувати повні дієслівні форми замість коротких (*full verb forms*), уникати слабких фраз (*weak phrases*), використовувати аббревіатури (*abbreviations*), визначення (*definitions*), акроніми (*acronyms*), символи (*symbols*), користуватися вказівними фразами (*directives*), використовувати подовжуючі фрази (*continuances*). До граматичних навичок відносимо: навички використовувати видо-часові форми дієслів активу та пасиву, інфінітив, дієприкметник, герундій, модальні дієслова, умовні, безособові речення, займенники, сполучники, артиклі. Також необхідно сформувати у студентів навички техніки письма: записувати тему ТЗ відповідно до пунктуаційних та орфографічних правил, дотримуватись правил пунктуаційного оформлення речень, абзаців, заголовків, підзаголовків, посилань.

Четвертий компонент предметного аспекту змісту навчання професійно орієнтованого письма студентів бакалаврів повинен забезпечити формування навчально-стратегічної компетенції [2, с.7]. Під навчально-стратегічною компетенцією розуміємо володіння різними навчальними і комунікативними стратегіями та вміннями використовувати їх у процесі вивчення англomовного професійно-орієнтованого письма. Складниками цього компоненту змісту є: навчальні стратегії, стратегії використання англійської мови у професійно-орієнтованому письмі, комунікативні стратегії. До навчальних стратегій відносимо: стратегії організації

студентами своєї навчальної діяльності, стратегії активізації інтелектуальних процесів, стратегії активної участі у навчальному процесі, стратегії набуття необхідних знань в англомовному професійно-орієнтованому письмі, стратегії вибору необхідних мовних явищ для створення ТЗ до програмної розробки. До комунікативної стратегії відносимо стратегію планування та написання ТЗ та стратегію співпраці з іншими студентами та викладачами. Отже, до четвертого компонента процесуального аспекту змісту доцільно включити вміння оперування навчальними стратегіями, вправи для їх розвитку та відповідні знання.

Таким чином, ми конкретизували зміст навчання англомовного професійно-орієнтованого письма майбутніх бакалаврів з комп'ютерних спеціальностей. Перспективою дослідження ми вбачаємо розробку методики навчання професійно-орієнтованого письма з використанням елементів дистанційного навчання, що відповідає сучасним вимогам підготовки справжніх фахівців у галузі комп'ютерної та програмної інженерії.

Список використаної літератури

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти : вивчення, викладання, оцінювання / [наук. ред. укр. видання Ніколаєва С. Ю.]. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с. **2. Ніколаєва С. Ю.** Зміст навчання іноземних мов і культур у середніх навчальних закладах / С. Ю. Ніколаєва // Іноземні мови. – К. : Ленвіт. – 2010. – № 3. – С. 3 – 10. **3. Освітньо-кваліфікаційна** характеристика освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр, напрям підготовки 6.050102 „Комп'ютерна інженерія” / [О. Д. Азаров, Ф. А. Домнін, В. І. Жабін та ін.]. – К. : МОНмолодьспорту України (внесено НТУУ „КПІ”), 2011. – 28 с. – (Галузевий стандарт вищої освіти України). **4. Освітньо-професійна** програма освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр, напрям підготовки 6.050102 „Комп'ютерна інженерія” / [О. Д. Азаров, Ф. А. Домнін, В. І. Жабін та ін.]. – К. : МОНмолодьспорту України (внесено НТУУ „КПІ”), 2011. – 49 с. – (Галузевий стандарт вищої освіти України). **5. Програма** з англійської мови для професійного спілкування / [Г. Є. Бакаєва, О. А. Борисенко, І. І. Зуєнок та ін.]. – К. : Ленвіт, 2005. – 119 с.

Дичка Н. І. Зміст навчання англомовного професійно-орієнтованого письма майбутніх бакалаврів з комп'ютерних спеціальностей

У статті досліджуються компоненти змісту навчання професійно-орієнтованого письма майбутніх бакалаврів з комп'ютерних спеціальностей з урахуванням сучасних вимог до англомовної підготовки фахівців та їхніх мовних потреб.

Ключові слова: компоненти змісту навчання, технічне завдання (ТЗ) до програмної розробки, мовленнєва компетенція, професійно-орієнтоване письмо, фахівці з комп'ютерних спеціальностей.

Дичка Н. И. Содержание обучения англоязычного профессионально-ориентированного письма будущих бакалавров компьютерных специальностей

В статье исследуются компоненты содержания обучения профессионально-ориентированного письма будущих бакалавров компьютерных специальностей с учетом современных требований к англоязычной подготовке специалистов и их языковых потребностей.

Ключевые слова: компоненты содержания обучения, техническое задание (ТЗ) на программную разработку, речевая компетенция, профессионально-ориентированное письмо, студенты компьютерных специальностей.

Dychka N. I. Content of Teaching Writing for Specific Purposes to Future Bachelors in Computer Specialties

The article deals with the content components of teaching writing for specific purposes to future bachelors in computer specialties. The current trends in English language teaching and student's language needs are considered.

Key words: content components, software requirements specification (SRS), language competence, writing for specific purposes, students in computer specialties.

Стаття надійшла до редакції 26.11.2012 р.

Прийнято до друку 26.04.2013 р.

Рецензент – к. п. н., проф. Саєнко Н. С.

УДК 378.147

О. В. Кобилянський, І. М. Кобилянська

**ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ БЕЗПЕКИ
У СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ**

Великий комплекс глобальних проблем, які викликані стрімким технічним, економічним і соціальним розвитком людства, поставив його перед дилемою – вижити чи загинути. Науково-технічна революція відкрила широкі можливості для всебічного розвитку людини і, відповідно, зростання ролі людського фактора у житті суспільства. Вже сьогодні, за час трудової активності людини відбувається зміна декількох поколінь техніки. Ускладнення техніки вимагає від працівників постійного підвищення їх кваліфікації і оволодіння новими знаннями для її подальшого вдосконалення. А це означає гармонійне поєднання у кожній людині професійної компетентності з науковим світоглядом, соціальною відповідальністю і загальнолюдськими моральними цінностями. Тому